

BIODIVERSITEIT

De opmars van het Twaalfvleklieveheersbeestje in België

Mottenvangers, opgelet! Sinds vorig jaar zijn er in het noorden van Vlaanderen een opmerkelijk aantal waarnemingen van het Twaalfvleklieveheersbeestje *Vibidia duodecimguttata* als bijvangst in de mottenbak. Deze soort is al enkele jaren aan een opmars bezig en was zo noordelijk nog niet gekend.

Op de Vlaamse Rode Lijst, die alweer dateert van vijf jaar geleden (met gegevens tot en met 2013), staat *Vibidia* in de categorie Onvoldoende gekend (Adriaens et al. 2015). De eerste gedocumenteerde waarneming in Vlaanderen dateert van 2010 in het Westhoekreservaat in De Panne. Toen werd door Diederik D'Hert een twaalfvlekje opgediept uit een kruidachtige vegetatie grenzend aan een sleedoornperceel. De Westhoekduinen waren geen onverwachte plek voor deze soort, die van warmte houdt. Om ze te zien te krijgen moesten we toen echter doorgaans op de kalkhellingen van de Viroin zijn, op de Waalse mijnterrils tussen Bergen en Luik, in de Gaume of in het mijnbekken van Nord-Pas-de-Calais rond Lens en Douai. De soort was echter ook daar overal zeldzaam met slechts een handvol locaties. Vanaf de periode 2014-2015 zien we een opvallende toename in het aantal waarnemingen en locaties.

Het Twaalfvleklieveheersbeestje is een vrij kleine (3-4 mm), warmteminnende soort met geelbruine dekschilden. De imago's zouden hoofdzakelijk meeldauwschimmels lusten, maar ook bladluizen eten. Ze hebben zes vlekken per dekschild: van bovenaf zie je een centrale ovaal van zes vlekken met nog eens zes vlekken langs de randen van het dekschild (**Figuur 1**). Het specifieke vlekkenpatroon sluit verwarring met andere oranjebruine soorten met witte vlekken uit. Het Meeldauwlieveheersbeestje *Halyzia sedecimguttata* (**Figuur 2**) heeft ook een oranje basiskleur, maar is duidelijk groter met meer vlekken op het dekschild. Het Tienvleklieveheersbeestje *Calvia*

Figuur 1. Twaalfvleklieveheersbeestje (© Luc Verhelst, Sint-Amands)

decemguttata heeft minder (tien) en duidelijk grotere vlekken. En bij het Roomvleklieveheersbeestje *Calvia quatuordecimguttata* valt de meer roodbruine kleur op met veertien vlekken. De larven van Twaalfvleklieveheersbeestje (**Figuur 3**) gelijken oppervlakkig op de larve van het Meeldauwlieveheersbeestje, maar ze hebben minder uitgesproken gele lengtestrepen op het achterlijf en een opvallend contrasterende gele kop. De weinige waarnemingen van larven werden vooral in juli verricht, maar over hun ecologie in ons land weten we nagenoeg niks. Een uitdaging dus om larven te vinden en meer te leren over de levenswijze van de soort.

Uit historische Belgische collecties blijkt dat het Twaalfvleklieveheersbeestje in de 19de eeuw voorkwam in Wallonië met ook enkele waarnemingen uit de buurt van Brussel (Zoniënwoud) in 1850, 1867 en 1871. Uit dezelfde periode (1887 en 1893) zijn er in Nederland ook enkele meldingen uit de omgeving van Maastricht (Zuid-Limburg) (Cuppen et al. 2017). Tijdens de 20ste eeuw wordt het beestje enkel nog gevonden in Wallonië. Vanaf 2001 is er o.a. dankzij het Lieveheersbeestjesproject van de JNM en later met het beschikbaar worden van waarnemingen.be vernieuwde aandacht voor lieveheersbeestjes. De eerste Vlaamse lieveheersbeestjesatlas van 2004 had geen waarnemingen te melden van Twaalfvleklieveheersbeestje. Tot 2010 situeren alle Belgische waarnemingen zich ten zuiden van de lijn Bergen – Luik. Tussen 2010 en 2017 duikt 'het twaalfvlekje' voor het eerst op in het zuiden van Vlaanderen: vanaf de Westkust via de Vlaamse Ardennen tot in Limburg (ten zuiden van de lijn Koksijde – Brussel – Hasselt – Zuid-Limburg(Nl)) en dit vooral langs bosranden. Sinds 2018 rukt de soort duidelijk verder op naar het noorden in de provincies West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen en Antwerpen (**Figuur 4**).

De Nederlandse lieveheersbeestjesatlas (Cuppen et al. 2017) had geen recente waarnemingen te melden en stipt Twaalfvleklieveheersbeestje aan als verdwenen. De atlas stelde ook dat de soort met het warmer worden van het klimaat in Nederland te verwachten was. Inderdaad, in 2018 werd de soort teruggevonden op verschillende plaatsen in de omgeving van

Figuur 2. Links het Meeldauwlieveheersbeestje *Halyzia sedecimguttata* en rechts het Twalfvleklieveheersbeestje, dat minder vlekken heeft en duidelijk veel kleiner is. (© Johan Glibert)

Figuur 3. Larve van een Twaalfvleklieveheersbeestje (© Gilles San Martin)

Maastricht. En ondertussen werd ze ook al noordelijker gezien. Uit de recente waarnemingen blijkt dat ook tuinen en parken in stedelijke gebieden bezocht worden. Ook gebeuren heel wat waarnemingen langs rivieren. In Polen vonden Godeau & Ceryngier (2013) overwinterende Twaalfvleklieveheersbeestjes in het strooisel van met wilg en populier begroeide oevers langs de rivier Vistula ten noordwesten van de stad Warschau. Zeker iets om ook bij ons naar op zoek te gaan.

Het Twaalfvleklieveheersbeestje is een zonneklopper. Volgens de literatuur komt de soort vooral voor rond de Middellandse Zee en wordt ze zeldzamer naar het noorden toe. In Frankrijk is ze bijvoorbeeld algemeen in de departementen Lorraine, Indre-et-Loire, Maine-et-Loire en de Limousin. Ze kan er in het vroege voorjaar in grote concentraties aangetroffen worden. Ze komt voor op zonnige, open plaatsen in bossen en op kalkgronden en wordt gemeld op bomen als eik, els, naaldhout maar ook op Klimop en struiken zoals Vogelkers, Meidoorn of Gelderse roos. Tijdens het lieveheersbeestjesproject werd ongeveer de helft van alle waarnemingen (N = 83) gedaan op Meidoorn en Hazelaar.

Figuur 4. Waarnemingen van het Twaalfvleklieveheersbeestje in België in drie periodes geplott op de Belgische ecoregio's (Data: GBIF.org, Adriaens et al. 2020, waarnemingen.be).

Ze werd vooral samen gevonden met Roomvlek-, Tienvlek- en Meeldauwlieveheersbeestjes.

Opvallend is dat in de zomer van 2020 meer dan de helft van de recent gerapporteerde waarnemingen gebeurd is met behulp van een lichtval, dit vooral op warme zomeravonden (bij dagtemperatuur rond of boven 25 °C). Nachtvliedfanaten kunnen dus best de bijvangst van lieveheersbeestjes in de mottenbak met wat meer aandacht bekijken om dit zeldzame kevertje te registreren. Mogelijks hebben de voorbije warme zomers meegepeeld maar het Twaalfvleklieveheersbeestje is duidelijk zijn verspreidingsgebied aan het uitbreiden naar het noorden. Net zoals we bij andere soorten zoals het Bont zandoogje *Pararge aegeria* zien, lijkt ook deze soort zich prima aangepast te hebben aan tuinen en stedelijke gebieden.

Kurt Jonckheere (kjon@scarlet.be), Nachtvliedwerkgroep Waasland
Tim Adriaens (tim.adriaens@inbo.be), INBO

REFERENTIES

- Adriaens T., San Martin y Gomez G., Bogaert J., Crevecoeur L., Beuckx J.P. & Maes D. 2015. Testing the applicability of regional IUCN Red List criteria on ladybirds (Coleoptera, Coccinellidae) in Flanders (north Belgium): Opportunities for conservation. *Insect Conservation and Diversity* 8(5): 404–417.
- Adriaens T., San Martin y Gomez G., Maes D., Brosens D. & Desmet P. 2020. Belgian Coccinellidae - Ladybird beetles in Belgium. Version 1.3. Research Institute for Nature and Forest (INBO). Occurrence dataset <https://doi.org/10.15468/Orefva> accessed via GBIF.org on 2020-11-01. <https://www.gbif.org/occurrence/1143782787>
- Cuppen Jan G.M., Kalkman Vincent J. & Tacoma-Krist Gerrian. 2017. Verspreiding, biotoop en fenologie van de Nederlandse lieveheersbeestjes (Coleoptera: Coccinellidae). *Entomologische Berichten* 77(3) 2017: 147-187
- Godeau J.-F. & Ceryngier P. 2013. Predominance of *Vibidia duodecimguttata* in the assemblages of ladybird beetles overwintering in floodplain forests. *Baltic Journal of Coleopterology* 13: 41-50.
- GBIF.org (27 December 2020) GBIF Occurrence Download <https://doi.org/10.15468/dl.zkntsj>

BERICHTEN UIT HET VELD

Natuurpunt en Plantentuin Meise zamelen zaden in van bedreigde plantensoorten.

Verschillende plantensoorten die kenmerkend zijn voor specifieke habitats komen vandaag nog voor in kleine, geïsoleerde populaties of zijn ondertussen verdwenen. Hun spontane terugkeer in herstelde leefgebieden die gericht worden beheerd, wordt vaak beperkt door de afwezigheid van persistente zaadbanken in de bodem en een beperkte verspreidingscapaciteit. Minder dan 20% van de flora van West-Europa heeft zaden die meer dan vijf jaar in de bodem kunnen overleven. Dit betekent dat er voor de meeste soorten geen herstel van de oorspronkelijke populaties meer mogelijk is vanuit de bodemzaadbank vanaf vijf jaar na hun verdwijning. Daarnaast vormt ook de lage verspreidingscapaciteit van de grote meerderheid van onze plantensoorten een probleem voor natuurlijk herstel. Zelfs voor soorten waarvan de zaden structuren bevatten die de verspreiding over een grote afstand mogelijk maken, is de kans op het bereiken van een geschikte groeiplaats in ons versnipperde landschap zeer klein. Bij afwezigheid van de uitwisseling van genen kunnen geïsoleerde relictpopulaties aan genetische verarming